

METAMORFOZE ALE SIMBOLULUI ÎN IMAGINARUL VIZUAL: VINCENT VAN GOGH ȘI ANSELM KIEFER

THE METAMORPHOSIS OF THE SYMBOL IN THE VISUAL IMAGINARY: VINCENT VAN GOGH AND ANSELM KIEFER

OANA MARIA POPESCU¹

doctor, asistent de cercetare,
Universitatea de Vest din Timișoara, România

<https://orcid.org/0009-0003-4490-5290>

CZU 75.071.1(492+430)

75.047

DOI <https://doi.org/10.55383/amtap.2026.1.26>

Natura reprezintă un reper al inspirației artistice care se regăsește recurent în diferite perioade ale istoriei artei. Acest motiv contribuie la crearea unui dialog care pune accentul pe studiul relațiilor vizuale, temporale și conceptuale dintre opera lui Vincent van Gogh și cea a lui Anselm Kiefer. Elemente recurente, cum ar fi câmpul, cerul, lumina și materia, devin repere vizuale identificabile în creațiile celor doi artiști, natura având rolul de a oferi inspirație și de a constitui un spațiu al contemplației sinelui. În pictura lui Vincent van Gogh aceste elemente reprezintă expresii ale unei interiorități dinamice; în lucrările lui Anselm Kiefer acestea se transformă în forme materializate, încărcate de sens, memorie și temporalitate.

Cuvinte-cheie: dialog artistic, simbolism, temporalitate, materialitate, motive recurente, Vincent van Gogh, Anselm Kiefer

Nature serves as a source of artistic inspiration that recurs throughout various periods of art history. This theme helps foster a dialogue that highlights the visual, temporal, and conceptual relationships between the works of Vincent van Gogh and Anselm Kiefer. Recurring elements, such as the field, the sky, light, and matter, become identifiable visual landmarks in the creations of the two artists, with nature serving to provide inspiration and to constitute a space for self-contemplation. In Vincent van Gogh's paintings, these elements represent expressions of a dynamic inner world; in Anselm Kiefer's works, they transform into materialized forms, imbued with meaning, memory, and temporality.

Keywords: artistic dialogue, symbolism, temporality, materiality, recurring motifs, Vincent van Gogh, Anselm Kiefer

Introducere

Natura reprezintă o sursă de inspirație care cunoaște diverse nuanțări și interpretări pe parcursul diferitelor perioade ale istoriei artei. Analiza lucrărilor celor doi artiști de referință, Vincent van Gogh și Anselm Kiefer, are scopul de a demonstra că între operele acestora există un dialog al creației vizuale. Cei doi artiști folosesc repere ale realității, care își găsesc originea în lumea naturală, însă modul de tratare al acestora diferă. Opera lui Vincent van Gogh se înscrie în contextul istoric al postimpresionismului de la sfârșitul secolului al XIX-lea, caracterizat prin explorarea expresivității subiective, a intensității cromatice și prin valorificarea limbajului pictural ca mijloc de exprimare a trăirii interioare [1 p. 7]. Practica artistică a lui Anselm Kiefer este asociată neoexpresionismului și artei contemporane, evidențiind o orientare către materialitate, memorie și dimensiune istorică a imaginii. În lucrările sale se conturează o tensiune între perspectiva interpretativă asupra istoriei și ancorarea în materialitatea lumii reprezentate, sugerând imposibilitatea unei detașări complete față de realitate și trecut [2 p. 87]. Simbolul nu este analizat doar ca simplu semn, ci ca formă vizuală integrată într-un sistem compozițional complex, care se transformă și transcede limitele temporalității. „În spatele operei se ascunde omul, și opera trebuie să spună tot” [3 p. 22]. Pornind de la această premisă, opera de artă inițiază un dialog nonverbal între sensibilitatea, intenția artistului și transpunerea mesajului artistic.

¹ E-mail: maria.popescu@e-uvv.ro

Punctul comun de inspirație identificat este natura, privită ca spațiu de proiecție contemplativ, emoțional sau situațional, care, deși este interpretată diferit în funcție de contextul istoric și artistic, generează forme vizuale recognoscibile și comparabile. Cercetarea constă în identificarea elementelor comune din lucrările analizate, urmată de o examinare a acestora din punct de vedere tehnic și compozițional. Se urmărește modul în care limbajul vizual evoluează în timp și modul în care simbolurile sunt utilizate, transformate sau reinterpretate în practica artistică a artiștilor de referință.

Cadru teoretic și metodologie

Simbolul în arta vizuală

Prin definiție, simbolul cunoaște o serie de interpretări explicative; convențional acesta poate fi definit astfel: „Simbol, simboluri, s.n. 1. Semn, obiect, imagine care reprezintă sau evocă o idee, o noțiune, un sentiment; procedeu expresiv în artă și literatură, prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească. 2. Semn convențional folosit în știință și în tehnică pentru notarea anumitor noțiuni, operații, cantități etc.” [4 p. 552]. Definirea simbolului în context artistic implică necesitatea abordării retrospective a caracterului expansiv al semnelor. Simbolul apare ca element necesar al receptării și consemnării realității, astfel „gândirea simbolică este capabilă de a extrage din realitate, într-un proces de analiză tot mai precis, simboluri ce constituie, în paralel cu lumea reală, lumea limbajului, prin care este asigurată abordarea realității” [5 pp. 265-266]. Reperetele realității artistului sunt transpuse în operă printr-un proces de transfigurare simbolică, în care elementele vizibile sunt reinterpretate în funcție de experiența și sensibilitatea individuală. Realitatea reprezintă „imaginea ființelor și a lucrurilor așa cum ne-o dau habitudinile simțurilor și ale spiritului” [6 p. 34]. Percepția elementelor realității se manifestă distinct pentru fiecare artist; aceasta nu reprezintă o imagine brută, ci o imagine modelată de percepție și de structurile sale afective. Din perspectiva filosofiei artei, F.W.J. Schelling afirmă: „Elucidarea esenței artei sunt *natura*, pe latura obiectului creației, și *sufletul*, pe latura subiectului creator” [7 p. 478]. Sensibilitatea artistului spre recepționarea unor simboluri sau elemente care compun spectrul vizibil se diferențiază în abordarea prezentată de cei doi artiști, fiind evidențiat modul în care simbolul nu reflectă realitatea în mod direct, ci o reconfigurează în mod diferențiat. În pictura lui Vincent van Gogh realitatea se transpune într-un registru cromatic expresiv, dominat de emoție; în opera lui Anselm Kiefer aceasta este reinterpretată subiectiv prin materialitate și prin raportarea la memorie. În universul creativ al pictorului Vincent van Gogh simbolul este construit prin intermediul strălucirilor cromatice, al gestului pictural și al ritmului compozițional ca formă de exteriorizare a trăirii interioare. În compozițiile lui Anselm Kiefer simbolul dobândește o dimensiune materială, tactilă și brută, fiind integrat în substraturile lucrării prin utilizarea unor materiale concrete, devenind astfel purtător al memoriei și al semnificației personale. În cadrul celor două lucrări de referință, poate fi identificată o serie de elemente recurente precum *păsări* nuanțate în tonuri de negru, *câmpul* care se distinge în tonalități de ocru, *pământ* și *cer*. Prin analiza atentă a fiecărui element-simbol pot fi descoperite interpretări subiective ale unor simboluri arhetipale, care, prin însăși natura lor, sunt încărcate de semnificație.

Metodologia cercetării

Metodologia cercetării se bazează pe o analiză comparativă, care integrează mai multe niveluri de interpretare: compozițional, simbolic și tehnic. Analiza compozițională urmărește organizarea spațiului compozițiilor studiate, relațiile dintre elemente și dinamica substraturilor operelor. Analiza simbolului are scopul de a identifica și a interpreta semnificațiile asociate motivelor recurente, precum câmpul, cerul sau lumina, în funcție de contextul artistic și de intenția autorului. Analiza materialelor utilizate evidențiază rolul materiei în construcția sensului, urmărind modul în care aceasta devine nu doar un simplu suport, ci și o componentă a discursului vizual, în special în cazul practicii artistice a lui Anselm Kiefer, în contrast cu abordarea picturală a lui Vincent van Gogh. Motivul recurent face referire la elementul de legătură care are menirea de a iniția un dialog retrospectiv între creațiile, sensibilitatea și simbolurile utilizate de cei doi artiști de referință.

Limbajul vizual în opera lui Vincent van Gogh

În operele lui Vincent van Gogh natura devine un spațiu interiorizat și contemplativ, în care artistul „continuă opera naturii” [8 p. 58]. Mediul natural, câmpul, cerul, lumina și formele organice prezintă un reper permanent de inspirație pentru artist. În scrisorile sale acesta descrie adesea elementele naturale, atribuind nuanțări cromatice specifice fiecărui reper. Expresivitatea tușelor picturale, realizate adesea în tehnica *impasto*² [9 p. 294], este remarcabilă atât din punct de vedere al aplicării armoniilor și contrastelor cromatice cât și pentru dinamismul și narativitatea lucrărilor sale. Sensibilitatea artistului se manifestă prin descoperirea unui univers microscopic, în care fiecare tușă de culoare definește un microunivers interior și conferă o notă distinctă lucrărilor sale. Creația sa nu este atribuită unui spațiu definit sau unei perioade temporale determinate; artistul creează în contexte geografice diferite de-a lungul vieții, descoperind în fiecare dintre acestea noi repere vizuale și cromatice oferite de natură. În scrisorile sale, menționează adesea contrastele cromatice pe care le descoperă în reperele naturale. Galbenul solului care conține irizații violet, aspect menționat în scrisorile adresate lui Bernard din 18 iunie 1888, flora și fauna de la Montmajour reprezentate în nuanțe de verde crud sau oranjul luminos al florilor, descris într-o scrisoare adresată lui Theo din 9 iulie 1888 [10 pp. 51-53] denotă o preocupare constantă a artistului pentru contrastele și armoniile cromatice. Expresivitatea culorilor și a tușelor picturale, relația dintre materie și emoție se armonizează pe suprafața picturală în tonuri distincte de culoare, cu o atenție deosebită atribuită fiecărui element vizual. Fiecare element al compoziției contribuie la complexitatea imaginii și la capacitatea acesteia de a transmite o stare afectivă distinctă.

Materialitate și memorie în opera lui Anselm Kiefer

Transformarea simbolului în materialitate se realizează diferit în cazul celor doi artiști: în cazul lui Vincent van Gogh simbolul dobândește formă prin transpunerea picturală a tușelor de culoare precum ocru, galben, verde crud, oranj, albastru; în creația lui Anselm Kiefer actul pictural este fragmentat și depășește limitele tradiționale ale picturii, generând un spațiu destinat contemplației introspective. Spațiul propus de Anselm Kiefer oferă un cadru larg, adesea incert al mesajului simbolic. Atenția asupra detaliilor, dispunerea elementelor naturale în forme abstracte creează un dialog deschis cu creația lui Vincent van Gogh. Dialogul dintre cei doi artiști, deși separați de diversitatea curentelor istorice și de distanța temporală, este totuși pregnant și relevant în cadrul celor două lucrări de referință analizate.

Anselm Kiefer utilizează materiale precum pământ, paie și cenușă, care reprezintă în mod tangibil rezultatele naturii. Pământul roditor este privit ca prezență a vieții și sursă de hrană pentru om, dar și ca simbol al sfârșitului acesteia. Paiele reprezintă urma secerării recoltelor care oferă hrană. Cenușa reprezintă elementul finalității, al focului purificator care transformă materia în substanță. Massimo Cacciari descrie pictura lui Anselm Kiefer ca fiind asemănătoare unui proces alchimic în care elementele sunt descompuse și transformate pentru a-și pierde identitatea inițială și a genera o nouă formă de prezență. „Pictură=ardere. Reprezentarea este transformarea și dizolvarea” [11 p. 11]. Natura este utilizată ca spațiu al memoriei și temporalității în creația artistică, fiind un cadru viu și un martor constant al trecerii timpului, care cunoaște o existență continuă și un ritm ciclic al transformărilor. Memoria locului, memoria pământului, memoria personală sunt elemente care se regăsesc recurent în practica artistică a lui Anselm Kiefer. Artistul utilizează adesea peisajul ca nucleu al lucrărilor sale, inspirându-se din cadrele naturale cotidiene. Peisajul devine un motiv central care arhivează și transpune memoria. Efectele trecerii timpului și degradarea materiei contribuie la definirea creației sale, astfel încât „pentru o mare parte a carierei sale, peisajul înnegrit și ars a dominat subiectul lucrărilor sale” [12 p. 133]. Strălucirea cromatică prezentă în picturile lui Vincent van Gogh, în contrast cu regis-

2 *Impasto* – strat gros de vopsea opacă (de obicei vopsea în ulei), care păstrează vizibile urmele pensulei sau ale altui instrument de aplicare; cf. Ian Chilvers, *The Oxford Dictionary of Art and Artists*, Oxford University Press, 2003, „impasto” (p. 294). Traducere realizată de autor.

trele cromatice austere utilizate de Anselm Kiefer, pare să se estompeze treptat, tușele devin mai temperate, iar cerul este redat în nuanțe grizate, de gri plumburiu, conturând astfel un registru emoțional complex și tensionat. Alegerea unei palete cromatice nesaturată, comparativ cu cea folosită de Vincent van Gogh, diminuarea luminii și opacizarea cerului adâncesc aspectul contemplativ asupra fragilității memoriei, a timpului și a permanenței materiei.

Analiză comparativă: continuități și discontinuități

Analiza comparativă a lucrărilor lui Vincent van Gogh – *Wheatfield with Crows* (1890) și ale lui Anselm Kiefer – *The Crows* (2019), are scopul de a determina elementele comune ale creației, modul de interpretare subiectivă a acestora și semnificația atribuită în contextul compozițional. „Vincent van Gogh și Anselm Kiefer împărtășesc o admirație profundă pentru natură. Kiefer realizează adesea peisaje pe care le consideră martori ai istoriei umane. La Van Gogh, peisajele sunt de asemenea „vii”, exprimând emoții și trăiri interioare. Grâul sau reprezentările grâului apar în lucrările ambilor artiști ca o referință la ciclul vieții” [13].

În lucrarea *Wheatfield with Crows* (**Imaginea 1**) Vincent van Gogh folosește ca motiv câmpul de grâu, cerul și lumina, natura fiind folosită ca expresie a emoției și a stării interioare. Tehnic, lucrarea este realizată în culori de ulei pe pânză, cu tușe vizibile și stratificări cromatice. Poate fi remarcată o paletă cromatică vibrantă și un contrast puternic între câmp și cer, care formează o compoziție dinamică, generând ritm vizual și profunzime. Simbolic, natura exprimă trăirile, iar câmpul și cerul devin o extensie a universului său lăuntric. Efectul vizual este unul intens, emoțional și subiectiv, marcat de mișcare și vitalitate cromatică.

Imaginea 1. Vincent van Gogh, *Wheatfield with Crows*, ulei pe pânză, 50.5 cm x 103 cm, 1890

Sursa: Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Foundation)

În lucrarea *The Crows* (**Imaginea 2**) Anselm Kiefer folosește ca motiv central pământul, paie și materialele brute, punând accent pe memorie și dimensiunea istorică.

Tehnic, lucrarea utilizează materiale neconvenționale precum pământ, paie și cenușă, rezultând o suprafață densă, cu textură reliefată. Formal, predomină tonurile închise, culorile slab saturate și o compoziție statică, monumentală, organizată în planuri stratificate care contribuie la accentuarea greutății materiei. Simbolic, natura și materia devin purtătoare ale memoriei și efectelor timpului, iar sensul este concentrat în materialitate, nu în expresivitate emoțională directă. Efectul vizual este contemplativ și sobru, evocând ideea de permanență și de sedimentare istorică.

Imaginea 2. Anselm Kiefer, *The Crows*, tehnică mixtă, 2019

Sursa: Collection of the artist © Anselm Kiefer, courtesy White Cube Photo: Georges Poncet

Concluzii

Cercetarea evidențiază existența unui dialog vizual, conceptual și simbolic între opera lui Vincent van Gogh și cea a lui Anselm Kiefer, în pofda distanței istorice care îi separă, demonstrând continuități semnificative la nivelul raportării la natură și al motivelor recurente. Natura funcționează ca element de inspirație primordial în ambele practici artistice, devenind un element esențial al imaginarului vizual, cunoscând funcții diferite. În picturile lui Vincent van Gogh, aceasta reprezintă spațiul expresivității și al trăirii subiective. În compozițiile realizate de Anselm Kiefer natura devine un suport al memoriei, al istoriei și al materialității încărcate simbolic. În picturile lui Vincent van Gogh, simbolul este exprimat prin gest pictural și culoare; în opera lui Anselm Kiefer, acesta este integrat în materie, textură și procese de degradare și stratificare. Analiza comparativă confirmă faptul că, deși limbajul vizual utilizat de cei doi artiști este distinct, acesta găsește un reper comun în explorarea unor motive similare precum natura, timpul, memoria și ciclul existențial, contribuind astfel la înțelegerea evoluției imaginarului vizual.

Referințe bibliografice

1. THOMSON, Belinda. *Post-Impressionism*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1998.
2. GILMOUR, John. *Fire on the Earth: Anselm Kiefer and the Postmodern World*. Philadelphia: Temple University Press, 1990.
3. GUICHARD-MEILI, Jean. *Să privim pictura*. București: Meridiane, 1980.
4. BREBAN, Vasile. *Dicționar al limbii române contemporane*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.
5. LEROI-GOURHAN, André. *Gestul și cuvântul*. Vol. 1. București: Meridiane, 1983.
6. BERGER, René. *Descoperirea picturii*. Vol. 1. București: Meridiane, 1975.
7. SCHELLING, Friedrich Wilhelm Joseph. *Filozofia artei*. București: Meridiane, 1992.
8. PROUDHON, Pierre-Joseph. *Principiul artei și destinația ei socială*. București: Meridiane, 1987.
9. CHILVERS, Ian. *The Concise Oxford Dictionary of Art and Artists*. Oxford: Oxford University Press, 2003. ISBN 0-19-860477-7.
10. VAN GOGH, Vincent. *Letters from Provence: Illustrated Letters*. Edited by Martin BAILEY. London: Collins & Brown, 1990. ISBN 0-517-12032-1.
11. CACCIARI, Massimo și Germano CELANT. *Anselm Kiefer*. Milano: Charta, 1997. ISBN 88-8158-130-2.
12. ROSENTHAL, Mark. *Anselm Kiefer*. Philadelphia: Philadelphia Museum of Art, 1987.
13. „Who is Anselm Kiefer”. *Art and Stories. Van Gogh Museum*. Disponibil: <https://www.vangoghmuseum.nl/en/art-and-stories/stories/who-is-anselm-kiefer> [accesat 2026-04-06].

Manuscris primit la 4 mai 2026. Acceptat pentru publicare la 11 iunie 2026.

Acest articol este distribuit sub Licența Creative Commons Atribuire-Necomercial-Fără derivate 4.0 International.